

KASZA PÉTER

Levelek a múltból: pótlások Brodarics István leveleinek pótlásához

A rövid forrásközlés öt, eddig ismeretlen Brodarics-levél szövegét adja közre. Az első kettő a kassai polgárokhoz, a második Czibak Imre váradi püspökhöz szól, az utolsó kettő címzettje Révay Ferenc. A leveleket rövid regeszta vezeti be és jegyzetek kísérik.

Kulcsszavak: Brodarics István, Raveni Mihály, Révay Ferenc, Czibak Imre, autográf levelek

*In natalem Stephani Lazar, magistri olim mei prudentissimi
et honorandissimi nunc autem collegae mei carissimi*

Először úgy gondoltam, nem írok ebbe a kötetbe. Legalábbis nem valamilyen tanulmány vagy közlemény jellegű írást. Az én kontribúcióm az lesz, hogy élve (de remélhetőleg nem visszaélve) a Tanszéken pillanatnyilag betöltött pozíciómmal, de még inkább az ünnepelthez fűződő, immár több évtizedes kapcsolatomra alapozva majd bevezetőt írok az ünnepi kötethez, illetve szerkesztem bele mások írásait. Ez sok szempontból védhető álláspont, de azért lássuk be, van benne némi megúsztást célzó retorika is. Mert az ünnepi kötetekben nem az a legnagyobb kihívás, hogy írjon valamit az ember: pár évtized szakmai rutin után egy néhány oldalas cikket bármikor legyárt egy képzett bölcész. Nem, a kihívás éppen az, hogy nem *bármit*, hanem hangsúlyosan *valamit* kell írni. *Valamit*, ami köthető az ünnepelt barát, kolléga szakmai tevékenységéhez, vagy még inkább *valamit*, ami közös Hermészként is tálalható. És valljuk be, ez nem mindig könnyű.

2002 augusztusában, már nem annyira kezdő doktoranduszként, de még nagyon is kezdő Brodarics-kutatóként életem második kutatóútján voltam Kórnikban, Brodarics-levelek kéziratát keresve. A helyszínen

jöttem rá, hogy valami alapvető szakirodalmi adatra lenne szükségem, de a kötet, ami kellett (a címére már nem emlékszem, csak a helyzetre) nem volt nálam. A nyár kellős közepén voltunk, az internet még nem volt általánosan használt eszköz, de az e-mail már létezett azért. Úgyhogy egy kórniki netkávézóból nem túl nagy reményekkel ugyan, de írtam egy levelet Lázár Istvánnak, hogy ki tudna-e segíteni a szükséges adatokkal. Másnap, nagy megkönnyebbülésemre, ott volt a válasz a postafiókomban, azzal a megjegyzéssel (ez egy szűk körű ünnepi kötet, itt talán szabad kisebb intimitásokat kitergetni), hogy (idézem): *Hülye vagy fiam, de legalább szerencséd van!* – értve (legalábbis a második tagmondat alatt), hogy nyár ide vagy oda, István elolvasta az e-mailt.

Idén tavasszal, közel húsz év távlatából jutott eszembe a mondat és a helyzet, amikor a témaválasztás gondjai közepette kaptam egy e-mailt Péterfi Bence kollégámtól, majd pár napra rá Szabó András Pétertől is. Bence arról informált, hogy a Révay-család levéltárában talált két, eddig kiadatlan Brodarics-levelet, András pedig egy másikat a kolozsmonostori konvent anyagában. Mindkét adatközlőm nagyvonalúan azt írta, amit ezúton is hálásan köszönök nekik, hogy örömmel átengedik nekem a levelek közlésének jogát, ha van velük valami tervem. 2022 augusztusában, már bőven a szerkesztési fázis ideje alatt, a 24. óra utolsó perceiben Péterfi Bence két újabb, szintén kassai találatról, adott hírt, amiket így még éppen sikerült tördelés előtt beleszerkeszteni a közleménybe és ezzel a dokumentumok száma ötre gyarapodott. Azonnal tudtam, hogy ha a hülyeség talán lehet is kérdéses, de hogy szerencsém van, az bizonyos.

Szerencsém van, hiszen 2012-ben jelent meg a Brodarics-levelezés kiadása,¹ 2021 végén a *Lymbusban* tíz, időközben talált levélé,² de kiváló kollégáim még mindig küldik, ha találnak valamit, és így végre megvan a *valami* is, amiről írhatok egy rövid, de fontos kis írást a Lázár-kötetbe.

Az apropó az ünnepeltnek reményeim szerint világos, de a szélesebb közönség kedvéért mégis némi magyarázatra szorul. 1998-ban védtem meg Brodaricsról írott szakdolgozatomat, amelynek Lázár István volt a témavezetője. A témát is ő javasolta úgy másfél-két évvel korábban a *Mojo Club* pultja mellett állva, de valószínűleg egyikünk sem gondolta akkor, hogy olyan hosszú történet kerekedik belőle: egy disszertá-

---

¹ KASZA (2012).

² FARAGÓ–KASZA–SZOVÁK (2021: 119–148).

ció, egy szövegkiadás, számos cikk, ösztöndíj és végül egy monográfia. A Brodarics-kutatásaim genezise tehát mindenképpen Lázár Istvánhoz köthető, akinek ezért nem győzök eléggé hálás lenni. Vele olvastam el az első valódi kéziratos Brodarics-levelemet is, még 1998 nyarán, amiről ugyan utóbb kiderült, hogy közölve van, de a paleográfiai tudásom alapjait így is neki köszönhetem, amit azután Brodarics-kéziratokon paléoztam tovább, és ha elakadtam valamivel (márpedig Brodarics írása sokszor csak nehezen silabizálható ki), elsőként mindig hozzá fordultam. Ha tehát ennek a kis írásnak tudományos értéke az öt, eddig kiadatlan Brodarics-levél közlése, az megítélésem szerint ezer szállal köti ezt a tanulmányt Lázár Istvánhoz, egykori tanáromhoz és most már kedves kollégámhoz. Az első Brodaricsot vele olvastam, és azt nem mondom, hogy az utolsót, de az öt legutóbbit most biztosan miatta.

De azon túl, hogy engem kihúztak a slamasztikából, fontosak-e ezek a levelek egyáltalán. A válasz elfogulatlanul és egyértelműen: igen. Fontosak önmagukban, de még fontosabbak, ha a levelezés kontextusába helyezzük őket.

Először is mind az öt Brodarics által írt levél, tehát nem csak neki írt válasz, ráadásul az ötből három autográf is, ami az olvasást néha megnehezíti ugyan, de a levelek filológiai pozícióját igencsak megemeli. Meglehetősen fontosak a címzettek, illetve az első két levél esetében inkább a levélírás körülményei.

A legutoljára előkerült, de kronológiailag a sor elején álló két levél címzettjei a kassai polgárok. Brodaricsnak, aki éveig volt a kassai polgárcsaládból származó Szatmári György püspök titkára, hagyományosan jó viszonya volt a nemes városához: 1512-ben ők készítették egy négylovas hintót Brodaricsnak, nem paraszolvenciaként ugyan, csupán jószándékuk jeleként...³ A most közölt első levél érdekessége a keltezés dátuma: 1526. szeptember 10-e, Pozsony. Alig két héttel vagyunk a mohácsi csata után, Brodarics ötödik napja van csak a városban, ahová kifosztva, lerongyolódva érkezett. Ehhez képest a levél szinte hideglegősen szenttelen: egy szó nem esik a tragédiáról, Brodarics nehézségeiről is csak áttételesen. Jelzi, hogy többször fordult már a kassaiakhoz, de most újra kénytelen maga és fivére érdekében is, ezért kéri őket, mindenben támogassák odaküldött emberét, Raveni Mihályt. A levél ráadá-

---

³ KASZA (2012: 49).

sul párdarabja annak, amit Thurzó Elek írt a Brodarics-fivérek érdekében a kassaiaknak ugyanezen a napon.⁴ A kilenc nappal később kelt második levél sem említi ugyan a mohácsi tragédiát, de már van benne egy halvány utalás arra, hogy ha Isten megtartja a levélíró és megőrzi ezt az országot, megszolgálja a kassaiak támogatását.

De fontos ez a két levél a Brodarics-család hivatalait tekintve is. Már korábban is sejthető volt, hogy Brodarics Mátyás, István fivére volt a kassai harmincados, de most az újabb levéltári források ezt be is igazolták, ahogy ez a levelek jegyzeteiben látható. Különösen izgalmas továbbá, hogy kit delegálnak a harmincad ügyében Kassára. A Brodaricsok odaküldött embere Raveni Mihály, akiről a második levélben Brodarics már egyenesen azt írja, hogy *familiaris noster*. Raveni Mihály egyrészt azért izgalmas, mert maga is szlavóniai származású, így a Brodaricsokkal való kapcsolata a regionális kötődések, hálózatok működésének bizonyítéka. Távlatilag pedig azért jelentős a Raveni-família említése, mert Raveni Mihály testvére, Raveni János királyi titkár volt a fiatal Zermegh János nevelője, aki Brodaricshoz hasonlóan utóbb szintén történetírói babérokra is tört. Művét pedig onnan folytatta, ahol Brodarics abbahagyta: a mohácsi vereség utáni napoktól.

Az ismeretségi kör azonban tovább bővíthető a másik három levéllel is. Egy kiterjedt levelezés egyik legfontosabb hozadéka mindig az, hogy meg lehet határozni a levélíró kapcsolatrendszerét. Az, hogy Brodarics a korabeli Európa hatalmasságait személyesen ismerte, illetve, hogy otthonosan mozgott a kortárs magyar világi és egyházi elit körében, a kiadott levelei alapján világos. Mégis, eddig nem ismertünk olyan levelet, amit Czibak Imrének vagy Révay Ferencnek írt volna. Most ezzel a hárommal stabilan bővül a kapcsolati háló.

Azt eddig is biztosra lehetett venni, hogy a Szapolyai környezetében élő és a király egyik legfontosabb hívének számító Czibak és Brodarics ismerték egymást. Arra is volt nyom, hogy Brodarics 1529 elején összetűzésbe keveredett Czibakkal a váradi püspökség kapcsán.⁵ De direkt levelet nem ismertünk eddig. Most van egy, és látszik belőle, hogy kapcsolatuk normalizálódott. Másrészt a levél arról tudósít, hogy Brodarics, aki számos esetben működött diplomataként külföldön, 1532-ben egy-

---

⁴ ERDÉLYI (2005: 78).

⁵ KASZA (2012: 239–244).

fajta belső misszióban tevékenykedik, amikor Szapolyai pártjára vonja a bihari nagyurat, Esztári Jánost.

A Révay-levelek rejtélyesebbek, kevesebb tényt közölnek, inkább csak sejtetik, mi zajlik a háttérben. Elsősorban azonban mint privát levelek, személyes információk hordozói fontosak. Azt látjuk, hogy Brodarics egy évvel a halála előtt már nagybeteg, ágyban fekvve ír, bátyja, Brodarics Mátyás pedig többnyire mellette van mint segéderő. Fél évvel a váradi béke megkötése után vagyunk, a Szapolyai-udvarban már készítik elő a lengyel lánykérést és Brodarics (ettől talán nem függetlenül) tárgyalni indul Révay Ferencsel, a Habsburgok egyik magyarországi kulcsemberevel, majd a tárgyalást átteszik Németújvárra, a szintén Habsburg-hű Batthyány Ferenc várába. Azt nem tudjuk meg a levelekből, miről volt vagy lett volna szó. Az ilyen közlések jelentősége azonban éppen az alap kutatási jellegük: ami ma nekünk még csak félinformáció, az holnap valahol egy másik kolléga kezében kiegészülhet a másik felével. Hogy olyan munkát végezzünk el, aminek nem biztos, hogy mi aratjuk le a közvetlen gyümölcsét, ahhoz a tudomány iránti alázat szükséges. Én a paleográfián túl ezt is Lázár Istvántól tanultam és igyekszem majd erőmhez képest továbbadni. Köszönöm István, Isten éltesen!

1.

Brodarics István a kassai polgároknak

Pozsony, 1526. szeptember 10.

Felhasznált kézirat: AMK MMK Schwartzbachiana No 1293.

Nobiles, prudentes ac circumspecti domini et amici honorandi. Salutem et commendationem.

Sicut prius rogavi Vestras Dominationes tam per litteras, quam per concives Vestrarum Dominationum, dominum Joannem Sayatzlyk⁶ et dominum Andream, ita et nunc enixissime rogo, velint rebus meis et fratris mei, domini Matthiae Brodaryth, aulici regii favere, et hominem meum istic in tricesimis existentem, egregium Michaellem Rhaveny⁷ habere peculiariter commendatum. Quocunque⁸ iure ei opus fuerit vel auxilio, vel consilio Vestrarum Dominationum. Si Deus me conservaverit, conabor ego id Vestris Dominationibus et isti clarissimae vestrae reipublicae cum favore reservare.

Plura aget nomine meo de hoc cum eiusdem Vestris Dominationibus idem Michael Raveni. Quem rursus unice commendo. Quae optime valeant.

Ex Posonio, X. Septembris 1526.

Vestrarum Dominationum

servitor et amicus

---

⁶ Minden valószínűség szerint Johann Scheutzlich tekintélyes kassai polgárról van szó. Scheutzlich nem volt akárki: 1518–1519-ben a város bírása is volt, illetve éveken keresztül rendszeresen a szenátus és városi tanács tagja. Vö. H. NÉMETH (2006) (Köszönöm Péterfi Bencének, hogy az adatra felhívta a figyelmemet!)

⁷ Már Thurzó Elek egy kiadott levele alapján (Vö. ERDÉLYI [2005: 78]) is sejteni lehetett, hogy a kassai harmincadot a Brodarics-fivérek bérelték. Ezt egy újabban, Péterfi Bence kassai levéltári kutatásai nyomán előkerült levél is megerősíti (Vö. AMK Schw, 1107). Ebben Mária királynő inti a kassaiakat, hogy mindenben legyenek Brodarics Mátyás segítségére, aki: *est ex voluntate maiestatis suae istic tricesimator*. Raveni Mihály mint szlavóniai nemes a Brodaricsok földije volt és a szoros kapcsolatot a következő levél igazolja is. A feltehetőleg külföldön iskolázott Raveni Mihály (testvérével Jánossal együtt) már a 16. század elején is jelentős alakja a szlavóniai köznemességnek. Mihály Szapolyai titkára is volt, 1533-ban kőrösi szolgabíró, utóbb Nádasdy Tamás hathatós támogatásával szlávóni ítélmester, majd országbírói ítélmester. Vö. VARGA (2014: 248).

⁸ Quocunque] *emendavi ex Quocunque*

Stephanus Brodaryth decretorum doctor
cancellarius regius subscripsit

Kívül: *Nobilibus, prudentibus ac circumspectis magistro civium iudici et civibus civitatis Cassoviensis, dominis et amicis honorandis*

2.

Brodarics István a kassai polgároknak

Pozsony, 1526. szeptember 19.

Felhasznált kézirat: AMK MMK Schwartzenbachiana No 1137.

Prudentes et circumspecti Domini et Amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem!

Commendaveramus Dominationibus Vestris per litteras nostras egregium Michaelem Rawony, familiarem nostrum et omnes res nostras commendamus nunc quoque maiori, quo possumus, studio, rogantes Dominationes Vestras velint eum nostri intuitu in omnibus iuvare et ei omni auxilio adesse. Rem nobis in hoc Dominationes Vestrae facturae sunt gratiosissimam, quam adhuc, si nos Deus diutius conservaverit et regnum hoc permanebit, volumus omnibus rationibus Dominationibus Vestris compensare. Quae optime valeant. Posonii, 19 Septembris 1526.

Vestrarum Dominationum

servitor et amicus Stephanus
Broderyth decretorum doctor,
cancellarius subscripsit

Kívül: *Prudentibus et circumspectis dominis iudici et iuratis ceterisque civibus civitatis Cassoviensis, amicis nobis honorandis.*

3.

Brodarics István Czibak Imre váradi püspöknek⁹ Marja,¹⁰ 1532. június 27.*Felhasznált kézirat: MNL OL F 25, Miscellanea, Nr. 16.*

Brodarics Szapolyai pártjára állította Esztári Jánost, de Esztári csak abban az esetben megy vele a királyhoz, ha családja védelmére hátrahagyhatja Partasi Jánost. Brodarics kéri Czibakot, hogy neki is legyen gondja Esztári házára és családjára.

Reverendissime Domine, servitiorum meorum commendationem.

Maiestas regia, dominus noster clementissimus¹¹ commisit mihi, ut dominum Ioannem Eztary,¹² apud quem nunc sum,¹³ inducerem, ut ad servitia suae maiestatis mecum veniret. Quem non sine difficultate ad hoc tandem induxi. Sed dixit se aliter discedere non posse, nisi tali tempore disturbiore relinqueret in domo sua aliquem, qui rebus eius provideret, cupiens ad hoc relinquere nobilem Ioannem Partashy.¹⁴ Cui ego dixi me pro hoc apud maiestatem suam laboraturum. Interim autem rogo Vestram Reverendissimam Dominationem, uti dominum meum confidentissimum, velit tam domum, dominam uxorem cum liberis et familiola domini Iohannis Ezthary, quin etiam praefatum Iohannem Parthasy habere sub sua protectione et id etiam domino provisorio suo et

---

⁹ Czibak Imre Szapolyai egyik leghűségesebb híve, váradi püspök. Alvese Gritti gyilkoltatta meg 1534 szeptemberében.

¹⁰ A késő középkorban Mária vagy Marja néven ismert, Bihar megyei település. Ma Kismarja, Hajdú-Bihar megye, Nagyváradtól északnyugatra.

¹¹ Szapolyai János, akinek Brodarics és Czibak egyaránt a hívei voltak.

¹² Esztári János jómódú, Bihar megyében birtokos család sarja, névadó birtoka Váradtól északnyugatra, Marja szomszédságában feküdt. 1518-ban bihari országgyűlési követ volt. 1532. július 23-án I. János király palotásaként (*aulicus*) Bajoni Istvánnal 2500 régi jó forintért zálogba vette Szapolyaitól Debrecen mezővárosát (MNL OL P 419 - A - 2. - No. 23.) Ez az akció talán a levélben említett átpártolásával is magyarázható. 1533–1534-ben János király kamarásmestere. Vö. FALLENBÜCHL (1988: 83). (Az Esztári Jánosra vonatkozó adatokért Faragó Dávidnak tartozom köszönettel!)

¹³ sum] *post sum del. me*

¹⁴ Rá további adatot nem találtam.

aliis officialibus suis committere. Quod ego conabor Vestrae Reverendissimae Dominationi reservire.¹⁵ Quae felicissime valeat.

Ex Mariia, 27. Iunii 1532.

Servitor deditissimus
Sirmiensis subscripsit

Kívül: *Reverendissimo domino Emerico Czybak, episcopo Waradiensi consiliario regio etc. domino mihi observandissimo*

4.

Brodarics István Révay Ferencnek¹⁶

Verőce, 1538. október 9.

Felhasznált kézirat: Spol. archív r. Révay, Korespond. cislo 71. fol. 93.

Kéri Révayt, hogy várja meg Esztergomban fivérét, Brodarics Mátyást, aki másnapra ér oda.

Magnifice Domine, obsequiorum commendationem.

Rogo Dominationem Vestram, rogo et obsecro, ut dominum fratrem meum¹⁷ expectare velit Strigonii, qui cras mane erit Strigonii, quae recte valeat.

Per alium de nonnullis rebus nuntiavi Vestrae Dominationi, quae intuitu servitii mei velit habere curae, sicut ego semper curae habiturus sum negotia Vestrae Dominationis.

In Verewcze, 9. Octobris 1538.

---

¹⁵ reservire] *post* reservire *del.* Datum

¹⁶ Révay Ferenc (1489–1553) 1521-től Báthori nádor titkára, Mohács után Ferdinánd rendíthetetlen híve. Ő nyeri meg a Habsburg-uralkodó számára bátyját, Istvánt is, akit Ferdinánd 1528-tól naszádosai kapitányává nevez ki. Ferenc 1532-től Turóc megye örökös főispánja, 1538-tól személynök, 1542-től nádori helytartó. A Révay-családról újabban: PÁLFFY (2009: 1–20).

¹⁷ Brodarics Mátyás, aki Faragó Dávid legújabb kutatásai szerint Brodarics bátyja volt. Újabban erről ld. bőséges utalással a korábbi szakirodalomra is: FARAGÓ-KASZA-SZOVÁK (2021: 124).

Servitor et frater
Vaciensis subscripsit

Kívül: *Magnifico domino Francisco Reway, personalis praesentiae serenissimi domini Romanorum etc. regis locumtenenti, domino et fratri observandissimo*

5.

Brodarics István Révay Ferencnek

Nyóger, 1538. október 21.

Felhasznált kézirat: Spol. archív r. Révay, Korespond. cislo 71. fol. 96.

Megküldi Révaynak Batthyány Ferenc levelét, amelyben meghívta Brodaricsot és fivérét Németújvárra. Egy ilyen régi jó barátnak nem mondhat nemet, ezért kéri Révayt, hogy ő is jöjjön oda, ott lesz módjuk kényelmesen tárgyalni közös ügyeikről. Az eddigi késlekedésért elnézést kér, de a levelet is ágyban fekve írja.

Magnifice Domine et Frater Observandissime. Post salutem et commendationem obsequiorum meorum.

Ignoscat mihi Vestra Dominatio et boni consulat, oro, hanc meam tardationem. Mitto Vestrae Dominationi litteras magnifici domini Francisci de Bathyan¹⁸ et simul etiam domini fratris mei.¹⁹ Quibus dominus Franciscus invitat me ad castrum suum Wywar.²⁰ Quod cum ita in propinquo sit, non possum non morem gerere tanto amico et fratri. Quare et Vestram Dominationem rogo, ut illuc venire velit. Credo, quod ille locus erit commodior ad tractandum negotia nostra. Et dabo omnem operam, ut Vestra Dominatio quam citissime ad negotia sua redire possit.

Ego, nisi quid aliud interim a Vestra Dominatione habebó, statui exspectare retrocessum Vestrae Dominationis in Kermend,²¹ et ibi cras provectare.

---

¹⁸ Batthyány Ferenc egykori horvát-szlavón bán 1526-tól kezdve, lényegében megingás nélkül, a Habsburg-párt híve volt.

¹⁹ Brodarics Mátyás.

²⁰ Németújvár (ma: Güssing, Burgenland, Ausztria) 1524 óta a Batthyány-család egyik legfontosabb birtoka.

²¹ Körmend.

Nam haec feria secunda in festo XI. milium virginum tarde iam in lecto existens scribo. In Newger²² domini Nadasdini. 1538.

Si deus mihi vitam prolongaverit, conabor unacum fratre meo reservire Vestrae Dominationi hos labores Vestrae Dominationis.

Servitor et frater
Vaciensis subscripsit

Kívül: *Magnifico domino Francisco Reway, personalis praesentiae regiae maiestatis locumtenenti etc., domino et fratri observando*

Források

AMK MMK Schwartzbachiana No 1293.

MNL OL F 25, Miscellanea, Nr. 16

MNL OL P 419 - A - 2. - No. 23.

MNL OL DL-DF

Spol. archív r. Révay

Felhasznált irodalom

- ERDÉLY 2005 ERDÉLYI G., *Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése: források a magyar-Habsburg kapcsolatok történetéhez 1526–1532. 1. kötet* (Lymbus kötetek 1). Budapest, 2005.
- FALLENBÜCHL 1988 FALLENBÜCHL Z., *Magyarország főméltóságai (az udvari méltóságok archontológiája 1526–1848)*, Budapest, 1988.
- FARAGÓ–KASZA–SZOVÁK 2021 FARAGÓ D.–KASZA P.–SZOVÁK M., *Pótlások a Brodarics-kiadáshoz*, Lymbus (2021), 119–148.
- H. NÉMETH 2006 H. NÉMETH I., *Kassa város archontológiája – Bírák, belső és külső tanács 1500–1700* (Fons Könyvek 3.) 2006
- KASZA 2012 KASZA P., *Stephanus Brodericus: Epistulae*. Edidit, introduxit et commentariis instruxit Petrus Kasza, BSMRAE series nova, Tom. XVI., Budapest, 2012
- PÁLFFY 2009 PÁLFFY G., *Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciájába: a Révay család a 16. században*, *Történelmi Szemle*, 51 (2009/1), 1–20.

---

²² Ma: Nyőgér (Vas megye), Sárvártól délre, Nádasdy Tamás birtoka.

- VARGA (2014) VARGA Sz., *Erdődyei, Kerecsényiek, Ráttkayak. A szlavóniai arisztokrácia felemelkedése és bukása a 16. században*, in: Bárány A. – Orosz I.–Pap K.–Vinkler B. (szerk.), *Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában / Learning, Intellect and Social Roles: Aristocrats in Hungary and Europe*, Debrecen, 2014, 237–252.

Epistles from the past: supplement to the supplement of the Brodericus-correspondence

This short source edition provides the texts of five previously unknown Brodericus-letters. The first two were written to the citizens of Kassa (now: Košice, Slovakia), the third one to Imre Czibak Bishop of Várad (now: Oradea, Romania), the last two to Ferenc Révay. The letters are introduced by a short recension and accompanied by notes.

Keywords: István Brodarics, Mihály Raveni, Imre Czibak, Ferenc Révay, autograph letters